

ודחינן: לא בדין זה נחלקו רבי אליעזר וחכמים.

ולאו אתמר עלה, האם לא שנינו ביאור על מחלוקת זו? ! והרי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוחה: מחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא: כשנרבעו ולבסוף עיברו.

וטעם מחלוקתם הוא: היות ש"זה וזה גורם", שהזכר הבא על בהמה זו, וגם הנקבה שנעבדה, שניהם גרמו לולד שיבא לעולם, נמצא שגרמיהו והביאיהו לעולם איסור והיתר, שאביו מותר ואמו אסורה —

חכמים סוברים "זה וזה גורם — מותר", ורבי אליעזר אסור.

אבל עיברו ולבסוף נרבעו — דברי הכל א-מ הוולדות אסורין לגבי מזבח, כי הוולדות, שהן חלק מגופה, נרבעו כמוה, ונעבדו כמוה. ולמרות שהשתנו מעובר לולד, אסורים, כי השנוי אינו מוציאם מאיסורם.

ונפשטה האיבעיא, ש"אין שינוי בנעבד אצל

האם נאמר יש דין "שינוי" בנעבד, דהיינו כיון שהחטיין נשתנו לקמח, ואינם "בעיין", השנוי מועיל להם להתירם⁽⁸⁰⁾, או אין שינוי בנעבד, לא מועיל להם העובדה שהשתנו.⁽⁸¹⁾

ופשיטנן: אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: תא שמע מהמשנה במסכת תמורה: כל הבהמות האסורין לגבי מזבח כגון, מוקצה [שיעדו אותה לעבודת אלילים] ונעבד אלילים — ולדותיהן מותרין.

ותני עלה, שנינו בברייתא תוספת על המשנה: רבי אליעזר אסור.

מר זוטרא סבר, שהמשנה והברייתא מדברים כגון שהשתחוה לבהמה מעוברת, ונאסרה לגבוה היא וגם ולדה, וילדה, והטעם שחכמים מתירים, הוא מפני שהולד נשתנה מעובר לבהמה, והם סוברים יש שינוי בנעבד אצל גבוה. ואילו רבי אליעזר אסור, מפני שסובר אין שינוי.

ונפשטה האיבעיא, שמחלוקת היא בין התנאים.

מאס — ומותר.

81. הקשו הראשונים: מה האיבעיא, הלא אם תמצי לומר שיש מחובר לגבוה, הרי הוא רק מטעם שנלמד מ"אתנן", כמבואר לעיל, ובאתנן אמרה הגמרא [בבא קמא סה ב] ששינויהן מותרים, כגון, אם נתנו לה אתנן חטים ועשו מהן קמח מותרין למנחות, ונדרש שם מדרשה,

אם כן, איך יתכן שמחובר לגבוה הנלמד מאתנן, יהיה חמור מאתנן? ["דיו לבא מן הדין להיות כנדון"].

והתוס' מתרצים שפשיטא לרמי בר חמא שמן

דודאי שאסור שהרי אסור אף להדיוט, ויש בה תפיסת ידי אדם, קצירה עימור ודישה. וכיון שנאסרת ודאי שלא מהני שינוי אף בכל איסורי הנאה, שהרי הוא אחת מההנאות, וכל שכן בעבודה זרה שנאמר בה "והיים חרם כמוהו", ודרשינן, כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו.

80. הריטב"א מבאר, מחובר אינו נאסר להדיוט, כלומר אינו נעשה עבודה זרה, וכל חסרונו לגבי גבוה הוא: משום שמאס לגבוה כשנעבד. לכן, יש מקום לומר שאם נשתנה לדבר אחר אינו

גבוהה", בין לחכמים ובין לרבי אליעזר.

איבא דאמרי, יש מי שמסר שמועה זו בנוסח אחר. ולפי נוסח זה מר זוטרא עצמו פשט לאיסור מדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוה [ולא כמו בלישנא קמא שה"גמרא" פושטת את האיבעיא] ואילו ה"גמרא" דוחה את דבריו.

[גירסת הב"ח: **ואתמר עלה: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה:**] מחלוקת של רבי אליעזר וחכמים היא: **כשנרבעו ולבסוף עיברו**, וחולקים ב"זה וזה גורם" — **אבל עיברו ולבסוף נרבעו**, **דברי הכל**, אף חכמים מודים שאסור —

ופשטינן: והני ואלו החטים נמי — **כי עיברו ולבסוף נרבעו דמי**, וכשם שעיברו ולבסוף נרבעו אסורין, למרות שנשתנו מעובר לבהמה, כן החטים שנשתנו לקמח אסורים.

ודחינן: **הכי השתא** האם אפשר להשוות ביניהם?! **התם** בבהמה לא נשתנה, כי **מעיקרא** במעי אמו נקראה **בהמה והשתא** נקראה **בהמה**, אלא **שדשא הוא דאחיזא** [גירסת הב"ח: **אחידא**] **כאנפא** דלתי הרחם היו סגורים בפניה —

ואילו **הכא** נשתנו ונשתנו, כי **מעיקרא היטי** בתחילה היו חטים **והשתא קמחא** קמח הוא. ויתכן לומר שהשינוי מועיל להם להיות מותר.

ולא נפשטה האיבעיא.

ריש לקיש מסופק בדין מחובר הנעבד אצל "מצוות".

דהיינו, אם תמצי לומר ולפשוט בעית רמי בר חמא שיש נעבד במחובר אצל גבוהה, לצורך קרבן או מכשירי קרבן — האם נרחיב את האיסור גם "למצוות", כמו שיבואר.

בעי ריש לקיש: המשתחוה לעץ דקל מחובר — לולבו מהו למצוה ליטול אותו לקיום מצות לולב?

באילן שננטעו מתחלה לכך, לצורך עבודה זרה, **לא תיבעי לך**, **דאפילו להדיוט נמי אסור** לכל הדעות, ובודאי שאסור בהנאה, וכל שכן למצווה.

כי תיבעי לך באיזה אילן האיבעיא, **באילן שננטעו ולבסוף עבדו**. **ואליבא** ולדעתו דרבי יוסי בר יהודה **לא תיבעי לך**, דלדעתו **אפילו להדיוט נמי אסור**.⁽⁸²⁾

ועוד מתרץ הרמב"ן, רמי בר חמא לא שמע ולא קבל פשיטתו של רבא ללמוד קל — וחומר מאתנן — והאיבעיא היא אם תמצי לומר ממשנה אחרת או מברייתא, שמחובר אסור לגבוהה.

82. כתבו התוס': אף לרבי יוסי בן רבי יהודה יש אפשרות לאיבעיא זו, כגון באילן שעמד מאיליו — לדעת רש"י [בתחילת הסוגיא], או בנטעו גרעין — לדעת תוס'. או בלולב שגדל

התורה מותר, ויש שינוי בנעבד כמו באתנן, אלא שמיעיא ליה שיתכן לאסור מדרבנן משום חומר איסור עבודה זרה, למרות שנשתנה.

הרמב"ן מבאר: מ"אתנן" רק לומדים שמחובר הוא כתלוש, לגבי גבוהה, ומאליו למדנו שכשם שבתלוש אסור כשנשתנו כן במחובר, ולא למדנו מחובר מ"אתנן".

ועיין שם ברמב"ן תירוץ אחר בשם הראב"ד.

מפורשת לגבי דין כיסוי הדם, שציוותה התורה לכסות דם שחיתת חיה ועוף.

דתנן, כיסהו לדם ונתגלה, פטור שוב מלכסות, הואיל וכבר קיים את מצות כיסוי הדם.

כיסהו הרוח ולא כיסהו הוא, חייב לכסות.

ולמה, הרי עתה מכוסה הוא?

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו שכיסהו הרוח חייב לכסות, אלא שחזר ונתגלה לאחר שכיסתו הרוח, וכיון שהשוחט עדיין לא קיים את המצווה, ועתה הוא מגולה, חייב לכסותו. אבל לא חזר ונתגלה, ועתה הוא מכוסה, פטור מלכסות.

והוינן בה, כשלמדנו ענין זה שאלנו: כי חזר ונתגלה — מאי הוי, למה חייב לכסות? ולמה לא נאמר **הואיל ואידחי,** כיון שבעת שהיה מכוסה נדחה הדם ממצות כיסוי הדם, **אידחי** לגמרי ממצות כיסוי, אף שעתה מגולה הוא?

ואמר רב פפא: זאת אומרת, ממשנה זו אפשר ללמוד כי "אין דין דיהוי אצל מצות", ואין אומרים כיון שנדחה — נדחה. אלא, אם נתגלה הדם, חייב לכסותו, הואיל ועדיין לא קיים את המצוה.

הרי לנו משנה מפורשת לפשוט את איבעית ריש לקיש, ולמה לא פשטה ריש לקיש משם?

ומתריצין: אכן, רב פפא הוכיח משם ש"אין דיהוי אצל מצות" וממסקנתו זו יוצא

כי תיבעי לך אליבא דרבנן, הסוברים שהוא מותר בהנאה להדיוט, ולפיהם מסופק ריש לקיש לענין מצוה, מאי? מהי ההלכה, האם מותר ליטול אותו.

וצדדי הספק הם: **מי מאים כלפי גבוה,** האם הוא מאוס למצוה כשם שהוא מאוס לקרבן, כי גם קיום מצוה הוא צורך גבוה. או לא, לפי שיש הבדל בין "קרבן" לבין "מצוה".

רב דימי מבאר האיבעיא של ריש לקיש באופן אחר, והספק הוא בדין "דיחוי".

יסוד דין "דיחוי" נאמר בקרבן, שקרבן אשר נפסל ו"נדחה" מכשרותו — נדחה לעולם, שהוא פסול לעולם לקרבן, אף אחרי שירד ממנו פסולו.

ועתה, מסופק ריש לקיש, האם דין זה נאמר גם לגבי "מצות", וכמו שיבואר.

כי אתא כשהגיע מארץ ישראל רב דימי, אמר: באשירה שנאסרה אף להדיוט, וביטלה גוי, כדת וכדין שהגוי מבטל עבודת כוכבים קא מיבעיא ליה הסתפק ריש לקיש.

ומהו הספק? האם יש דין "דהוי" אצל מצות, וכיון שהיתה אסורה בהנאה נפסל ונדחה למצות לולב, אף שעתה אינה אסורה בהנאה שהרי נתבטלה —

או שנאמר: אין דין "דהוי" אצל מצות, ורק בקרבן נאמר דין "דחוי". ויש הבדל בין "קרבן" לבין "מצות".

ומקשינן: מה האיבעיא? **תפשוט ליה** הרי אפשר לפשוט את האיבעיא ממשנה

באילן לפני שעבדו את הדקל, שאותו הלולב לא נאסר בהנאה. אלא, שהגמרא רצתה לומר את

רב פפא הסתפק בעוד הלכה בנדון זה.

בעי רב פפא: המשתחויה לבהמה — צמרה מהו לתכלת האם מותר לעשות ממנה חוטי תכלת? וכמו שיבואר.

ודנה הגמרא: **תכלת דמאי?** לאיזה צורך רוצה להשתמש בתכלת?

אי אם כוונת רב פפא היא: **תכלת לכהנים** של בגדי כהונה לצורך העבודה בבית המקדש, ואם נפרש כן, הספק הוא: אם תמצוי לומר מכשירי קרבן — והתכלת בכלל — כקרבן דמו, עדיין יש להסתפק, הואיל והשתנה מצמר לתכלת כשצובעין אותו — האם השינוי מוציאו מידי איסורו, ו"יש שינוי בנעבד אצל גבוה", או, "אין שינוי" —

קשה: מה מחדש רב פפא, הלא **היינו בעיא**, הלא ספיקות אלו כבר כלולים באיבעי דרמי **בר המא?**!

"חומרא" שעדיין מחויב לכסות, אך כאן, אם נאמר "אין דיחוי אצל מצות", תצא מכך "קולא", שהלולב מותר, ובאופן הזה לא היה ברור לו לריש לקיש, ולכן לא פשט מהמשנה ההיא.

דרב פפא גופיה, מה שהיה ברור לרב פפא עצמו, **איבעיא ליה**, הסתפק ריש לקיש, האם **מיפשט פשיטא ליה לרב פפא** [כלומר, לתנא של המשנה ההיא, שרב פפא מפרשו⁽⁸³⁾] **דאין דיחוי אצל מצות כלל, לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא** —

או דלמא, יתכן לומר, כי **ספוקי מספקא ליה**, שהתנא מסופק בדין זה, ולחומרא אם יצא מכך חומרא, כגון בכיסוי הדם, שדין "אין דיחוי" מביאו לחיוב לכסות **אמרינן** אין דיחוי. אבל **לקולא**, אם תצא מכך קולא, כגון שהלולב יהיה מותר, **לא אמרינן**.

תיקו האיבעיא לא נפשטה⁽⁸⁴⁾.

דין לכתחילה, כלומר [לפי פירוש המהרש"א וכן משמע בתוס' הרא"ש]: רבא אוסר לכתחילה באשירה האסורה עתה, וריש לקיש מודה בזה, אלא שמסתפק באשירה שעתה מותרת, אי משום שביטלה הגוי [לפי רב דימי] אי משום שהיתה מחוברת בשעת שנעבדה ולא נאסרה להדיוט.

המהר"ם סובר בדעת התוס' שאף אם האשירה היתה מחוברת בשעה שעבדה, ולא נאסרה להדיוט כלל, גם כן מודה ריש לקיש לרבא שאסורה לכתחילה למצוה, וספיקו הוא רק באופן שביטלה, אם מאוסה לגבוה או לא. והיוצא מדברי המהר"ם שעבודה זרה במחובר — שלא נאסרה להדיוט — ולא ביטלה, גרועה יותר מעבודה זרה שנאסרה לגמרי אפילו להדיוט

האיבעיא אליבא דרבנן. או, שהגמרא רצתה לומר באילנות השכיחים. [מבואר על פי המהר"ם].

83. מבואר על פי רש"י במסכת סוכה [לג א.]. ובודאי שריש לקיש אינו מסתפק אליבא דרב פפא, כי היה כמה דורות לפניו. ועיין בהגהות מהר"ב רנשבורג.

84. הקשו הראשונים מדברי רבא במסכת סוכה [לא ב] הסובר שלולב של עבודה זרה לא יטול לכתחילה, ובדיעבד אם נטל — יצא ידי חובתו [כי "מצות לאו ליהנות ניתנו"]. ואילו כאן מסופק ריש לקיש בדין זה. התוס' מתרצים: איבעית ריש לריש הוא על

שירה הוא בפה של הלויים —

וצדדי האיבעיא הם: בסומי קלא בעלמא הוא, האם כלי הנגינה רק משפרים את הקול, כלומר את השיר, ולכן מייתנין, מותר לעשותן מאיברי בהמה שהשתחוו לה, היות ואינם שייכים כל כך לצורך הקרבן.

או, דלמא יתכן לומר, אפילו הכי אסור, כי בכל זאת הם מאוסים לגבוה.

ואף אם תמצי לומר שהמשתחוה לדקל ולולבו מותר למצוה, יתכן שכאן, שיש בהם צורך "גבוה", אסורים.

תיקו. האיבעיא לא נפשטה.

בעי רבה: המשתחוה למעין מים, שדינו כמחומר ואינו נאסר להדיוט — מימיו המים של המעין מהו לנסכים? האם מותר להשתמש בהם לצורך ניסוך המים בבית המקדש?

ודנה הגמרא: מאי קא מיבעיא ליה?

אילימא אם נאמר, שמביעיא ליה [גירסת הב"ח: אין לבבואה קא סגיד, אם המשתחוה מתכוין להשתחוות לפרצופו הנראה במים, ואינו משתחוה להמים עצמם, ולכן מותרים לנסכים, או דילמא יתכן לומר: למי קא סגיד הוא משתחוה למים, ואי לכך ייאסרו

ואי ואם כוונת רב פפא היא לתכלת למצות ציצית, ומסופק הואיל והיא דבר מצוה, האם מאיס ופסול כשם שפסול לגבוה —

קשה: היינו בעיא ספק זה כבר כלול בהאיבעיא דריש לקיש, ומה שונה דקל למצות לולב מצמר למצות ציצית?!

ומתצינן: אין הכי נמי, אכן דלא הוה למיבעי ליה, אין באיבעיא זו שום חידוש

והאי דקא בעי ליה הא, והטעם שאמר את האיבעיא במשתחוה לבהמה, הוא משום דאיכא מילי אחרנייתא, יש בבהמה דברים אחרים שאפשר להסתפק בהם, והם:

צמרה מהו לתכלת כנ"ל, קרניה מהו לחצוצרות, האם מותר להשתמש בהן לכלי שיר של קרבן שהיו הלויים שרים על הדוכן בבית המקדש, וכן שוקיה מהו לחלילין, וכן בני מעיה מהו לפארות [מיתרי כלי נגינה] —

והאיבעיא היא: אליבא דמאן דאמר עיקר שירה של הלויים הוא בכלי — לא תיבעי לך, דודאי אסור. דהיינו, אם תמצי לומר שמכשירי קרבן כקרבן דמו, ואם תמצי לומר "אין שינוי".

כי תיבעי לך, אליבא דמאן דאמר עיקר

שמוקצה ונעבד יוכשרו לקרבן על ידי ביטול [עיי'ן שם ראייתו מכלים שהשתמשו בהם בבית חניו [נב ב], ועוד, הרי נלמד מ"אתנן" — וכי באתנן שייך ביטול? ורב דימי היה ברור לו שלענין מצוה אינה כלענין גבוה, שאילו כן לא יועיל לו ביטול, וכל ספיקו היה בדין "דיחוי".

וביטלה. כל זה לפי שיטת התוס', וכן היא שיטת הראב"ד.

אבל הרמב"ן חולק, וסובר שריש לקיש הסתפק על בדיעבד, ואינו סובר כרבא המתיר בדיעבד, וטענתו היא, שהיכן מצאנו ביטול לאיסור עבודה זרה לגבי גבוה? והרי לא מצאנו

המים לנסכים שהם צורך גבוה —

ומקשינן: לא משמע שזו היא האיבעיא, שאם כן תיבעי ליה: למים תלושין בספל ונאסר אפילו להדיוט, והאיבעיא היא האם השתחוה למים עצמם או לפרצופו?

ומתוך שלא הסתפק במים תלושין בספל, משמע, שפשוט לו שאסור להביא את המים לנסכים, כי ודאי שכוונתו למים —

ומסקינן: לעולם אכן פשוט לו לרבה כי למיזא קא סגיד, שהשתחיתו היא למים עצמם —

והכי קא מבעיא וכן היא האיבעיא: לאיזה מים הוא משתחוה, האם למיזא דקמיה המים שהם עתה לפניו, ולפי צד זה מותרים המים לנסכים, כיון שקמאי קמאי אזדו המים כבר הלכו להם שהמעין מזדים מים כל הזמן, והמים שהוא שואב עתה אינם המים שהשתחוה להם —

או דלמא יתכן לומר: לדבורנא דמיזא [גירסת הב"ח: דנהר] קא סגיד, הוא משתחוה לכל זרם המים, ועבד את כל הנהר ומימיו. ואם תמצוי לומר "יש נעבד במחובר אצל גבוה" — אסורים המים לנסכים.

והגמרא אינה פושטת.

ומקשינן: ואף אם אכן השתחוה למים עצמם, לזרם הנהר — מי מיתסרי וכי נאסרים?! הרי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו"?

והא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: מים של רבים — אין נאסרין כשנעבדו.

ומתריצין: אכן, אם המים הם של רבים אינם נאסרים כלל, לא צריכא ואיבעית רבה היא: דקא נבעי מארעא [גירסת המהר"ם: מארעיה] כשהמים נובעים מאדמתו של המשתחוה, והם שלו.

מתנתין

המשנה הזאת עוסקת בדיני בית עבודת כוכבים.

א. מי שהיה כותלו סמוך לעבודת כוכבים, שמצד אחד שימש הכותל ככותל ביתו, ומצדו השני הוא שימש ככותל עבודת כוכבים, הרי, אם היה הבית עצמו נעבד כעבודת כוכבים, (85) ונפל הכותל, אסור לבנותו לכותל ביתו מחדש במקום שעמד בו, מפני שבכך הוא גם בונה בית לעבודת כוכבים. אלא הוא יכול לבנותו רק במקום המרוחק מהשטח של בית עבודת הכוכבים:

בתוך שלו", אין נפקא מינה בין בית הנעבד בעצמו לבין בית שרק משמש לעבודת כוכבים בתוכו, ובשניהם נאמר הדין שאם נפל, אסור לבנותו שם, אלא כונס בתוך שלו.

אבל הבית חדש [יורה דעה סימן קמג] מבאר, שלכן כתב רש"י שהבית עצמו היה נעבד, משום שאם רק שימש עבור עבודה זרה ולא היה

85. כן כתב רש"י. וכתב המהר"ם, שטעמו הוא משום שבמשנה נאמר שהאבנים והעפר מטמאים, לכן משמע שהבית עצמו נעבד, כי בית המשמש לעבודת כוכבים אך הוא עצמו אינו נעבד, אינו מטמא בטומאת עבודת כוכבים. וכן כתב הריטב"א.

ומשמע מדבריהם, שמצד הדין של "כונס

מטמאין בטומאת מגע, כמו טומאת שרץ, המטמא במגע ולא במשא –

שנאמר לגבי טומאת עבודה זרה [דברים ז] **”שקץ תשקצנו”**. **”שקץ”** הוא מלשון **”שרץ”**, ומלמד בכך הכתוב שעבודה זרה מטמאה במגע כדין טומאת שרץ. אלו הם דברי חכמים.

רבי עקיבא מחמיר ואומר: אף מטמאים אבני הבית בטומאת משא, **כנדה**, המטמאה את הנושא אותה, גם אם אינו נוגע בה.

שנאמר בדברי ישעיהו הנביא על האלילים [ישעיה ל], **”תזרם [תרחקם] כמו דוה [נדה]”**. **צא, תאמר לו”**. השוה הכתוב את טומאת האלילים לטומאת הנדה, **מה נדה מטמאה במשא**,⁽⁸⁸⁾ אף **עבודת כוכבים מטמאה במשא**.

כיצד יעשה? – **כונס בתוך שלו**, נכנס לתוך רשותו **ארבע אמות**, ובונה שם את כותל ביתו החדש, בריחוק ארבע אמות מהמקום שעמד בו הכותל תחילה.

ב. ואם היה מקום עובי הכותל מחולק בצורה מוגדרת, שחצי המקום היה שלו, ואילו חצי המקום השני היה של **עבודת כוכבים**, אזי מקום עובי הכותל **נידון מחצה על מחצה**.

דהיינו, אם היה עובי הכותל שתי אמות, יש לחשב מהן את מקום חצי הכותל שלו, שהוא אמה אחת, וצריך להרחיק עוד שלש אמות לתוך שלו [אך אינו מונה את מקום חצי עובי הכותל השייך לעבודת כוכבים בתוך הארבע אמות].

ג. אבניו עיצו ועפרו⁽⁸⁶⁾ של הכותל,⁽⁸⁷⁾

ולפי זה, מה שאמרה המשנה **”נידון מחצה על מחצה”**, הוא רק לגבי מקום ההרחקה של בניית הכותל החדש, ולא על האבנים העצים והעפר מהכותל שנפל, שהם נאסרים כולם.

אבל הרמב”ן והריטב”א מביאים את דברי הירושלמי, הסובר שגם העצים והאבנים של הכותל שנפל נידונים מחצה על מחצה.

ועל שיטת רש”י הקשה הגרע”א, מה בכך שאינם מבוררים עתה, מכל מקום, כיון שהם היו מבוררים תחילה בשעה שעמד הכותל, הרי באופן כזה כולי עלמא סוברים ש”יש ברירה”.

ומביא רע”א את ספר תרומת הדשן [סימן של”ז] שהקשה כן. ותירץ, כיון שהכותל עצמו היה שייך לשניהם, ולפני שנפל הוא לא היה מחולק ביניהם, שייך לומר בו **”אין ברירה”**.

88. רש”י ביאר כאן, כגון אם ישבה על עשרה כלים זה על גבי זה, הרי אפילו אם לא נגעו

נעבד בעצמו היה מותר לבנות כותלו סמוך אליו. אך הש”ך [שם ס”ק א] חולק על הבית חדש, ומוכיח מכמה ראיות, כדברי המהר”ם והריטב”א.

86. הקשו התוס’, כיון שהבית עצמו נעבד, כמבאר, אם כן, כשנפל הכותל, נתבטלה העבודה זרה. וקושייתם היא לדעת ריש לקיש [מא ב], הסובר שעבודה זרה שנשתברה מאליה, נתבטלה. ומתצים שכאן מדובר בעבודה זרה של ישראל, שהיא אינה בטלה לעולם.

ובתלמוד הירושלמי מתרץ, שמדובר שהגוי עבד לכל אבן ואבן, ולא נתבטל האבן בנפילת הכותל.

87. רש”י מבאר שגם אם יחלקו את אבני הכותל ביניהם, יהיו מטמאים אפילו האבנים שקיבל הישראל בחלקו, משום ש”אין ברירה”.